

2. Kiligetesedő, tisztásokkal mozaikos erdők.
3. Fáslegelő, fáskaszálók [P45].
4. Jellegtelen, de már erdővé záródott faállományok [RB, RC, RDa, RDb].
5. Magányos fák (általában térképezési lépték alattiak).
6. Minimális kiterjedést elérő cserjések [P2a, P2b].

Természetesség (jelen esetben sokkal inkább kulturális-természeti értékesség):

5-ös: Idős, vastag (60 cm átmérő felett) fákból álló, ill. min. 15 db idős fát tartalmazó facsoportok (többnyire természetközeli környezetben).

4-es: Több és különböző korú fából álló, többfajú facsoportok (legalább 15 idősebb fa, többnyire természetközeli környezetben).

4-es: Több fa- és cserjefajt, több aljnövényzet fajt tartalmazó facsoportok (gyakran természetközeli környezetben).

3-as: Őshonos fafajú, legalább középkorú fák alkotta facsoportok, cserjék és aljnövényzet nélkül.

3-as: Őshonos fafajú, legalább középkorú fák alkotta fasorok, erdősávok.

2-es: Facsoportok, ha az idősebb, nagy méretű fák hiányoznak.

2-es: Fiatal fákból álló fasorok, erdősávok.

2-es: Ha tájidegen fajokkal elegyes.

Regenerációs potenciál: Féltermészetes, részben mesterséges élőhely, regenerációs potenciálja nem igazán értelmezhető.

Irodalom: Seregélyes 1997f, Tóth & Szurdoki 2004

Bölöni János, Molnár Zsolt, Biró Marianna

RB – Őshonos fafajú puhafás jellegtelen vagy pionír erdők

Uncharacteristic or pioneer softwood forests and plantations

Natura 2000: –
Cönotaxonok: –

Definíció: Olyan puha fajú őshonos fajok uralta, erdei lágyszárúakban többnyire szegényes erdők gyűjtőcsoportja, amelyek más csoportba [J-N-ig] nem sorolhatók be biztosan. Leggyakoribb alkotói fűz- (Salix) és nyár- (Populus) fajok, a mézgás éger (Alnus glutinosa) és a nyír (Betula pendula), a Délnyugat-Dunántúlon

az erdeifenyő (Pinus sylvestris) is. Egyaránt lehetnek spontán kialakult (átalakult) és – többnyire másodlagosan – fátlan területekre telepített faállományok. Minimális magassága 5 m, záródása 50%. Legkisebb szélessége 25 m, rögzítendő legkisebb kiterjedésük 1000 m². A kemény fák aránya max. 50%, az adventív fafajoké max. 50%.

Termőhely: Igen változatos termőhelyi körülmények között jelenhetnek meg, az Alföldtől a középhegységekig. Leggyakrabban legalább (egykor) időszakosan vizes területek, mocsarak, lecsapolt lápok, patakok és csermelyek partjának erdei, ekkor a természetes és emberi hatások együttesen gyakran eredményeznek állandósult puhafás állományokat. Kisebb területen fordulnak elő üde erdőknek megfelelő éghajlati és talajviszonyok között. Lehetnek korábbi erdők helyén kialakított másodlagos gyepek, szántók felhagyása után telepített vagy spontán állományok, de kialakulhatnak (illetve kialakíthatók) korábban erdőtlen területeken, pl. kiszáradt mocsarak, lecsapolt lápok helyén.

Állománykép: Többnyire közepes növekedésű faállományok. Az erdőbelső a gyakran nem teljes záródás és/vagy a fényt jól áttersztő lombzatú uralkodó fafaj(ok) miatt többnyire fényben gazdag. A cserje- és lombszint gyakran – elsősorban a spontán létrejött, fiatalabb állományok esetében – nem válik el élesen egymástól. A cserje- és gyepszint változó fejlettségű lehet, de a ritkás gyepszintű állományok nem gyakoriak.

Jellemző fajok: A lombszint jellemző fajai: fehér és törékeny fűz (Salix alba, S. fragilis), fehér, rezgő és szürke nyár (Populus alba, P. tremula, P. × canescens), mézgás éger (Alnus glutinosa), nyír (Betula pendula – bár a nyír fája viszonylag kemény, egyéb biológiai tulajdonságai alapján ebbe az élőhelybe soroltuk), ritkábban a fekete nyár (P. nigra), illetve többnyire a P. × euramericana-val alkotott hibridjei. A Délnyugat-Dunántúlon pionír állományokat alkothat az itt őshonos erdeifenyő (Pinus sylvestris).

A cserje- és gyepszint faji összetétele nem jellemző, az igényesebb erdei fajok azonban többnyire hiányoznak, gyakoriak a korábbi rétek, parlagok generalista, zavarástűrő „maradék” fajai. Sokszor tömegesek a gyepszintben a magaskórósok (csalán – Urtica dioica, bürök – Conium maculatum), a nád (Phragmites australis), illetve a hamvas szeder (Rubus caesius). Ahol közeli a talajvíz, ott a gyepszintben gyakoriak lehetnek a zavarást jobban tűrő, kevésbé igényes mocsári és réti növények.

Patak völgyben kialakult pionír törékeny fűzes a Bükk-alján

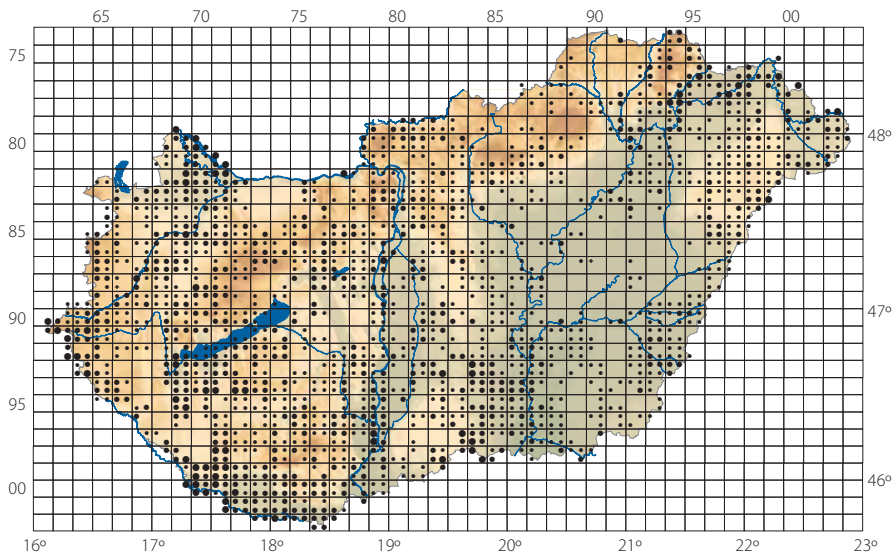
Elterjedés: Összes hazai kiterjedése mintegy 45 000 ha, az országban csaknem egyenletesen mindenhol előfordul. Legnagyobb kiterjedésben az Alföldön (közel 20 000 ha) és a Dél-Dunántúlon (11 000 ha) található. Kisebbségi kiterjedése a Nyugat-Dunántúlon (5 000 ha) és a Kisalföldön (6 000 ha), legritkább a Dunántúli- és az Északi-középhegységben (2400, illetve 1600 ha). Alapvetően ember által létrehozott élőhelytípus, legnagyobb kiterjedésben olyan síkvidéki területeken találjuk, ahol a talajvízszint magasan van (a Duna, a Tisza, a Dráva és a Rába völgye, Belső-Somogy). Legritkábban a zártabb erdőtakaróval rendelkező hegydombvidékeken fordul elő (pl. Zalai-dombság, Bakony, Vértes, Visegrádi-hegység, Börzsöny, Mátra, Bükk, Putnoki-dombság, Aggteleki-karszt, Tokaj-Zempléni-hegység).

Vegetációs és táji környezet: Nem jellemző, igen változó lehet. Gyakran más élőhelytípusokkal (szántókkal, gyepekkel, cserjésekkel, mocsarakkal, ritkábban erdőkkel) mozaikosan jelennek meg. Zárt, nagyobb erdőtömbök belsejében azonban csak kivételesen fordulnak elő. Szintén nem jellemzőek száraz, nehezen vagy egyáltalán nem erdősődő talajokon (bár ez sokszor csak nehezen ítéltethető meg). A nagyobb folyók ártereiről is többnyire hiányoznak. Vege-

tációs környezetükben jelenleg leggyakoribbak a nádasok [B1a], a jellegtelen gyepek [OC, OB], a nedves rétek [D34, B5], a cserjések [P2a, P2b] és a jellegtelen erdők [RDa, RDb, RC].

Alegységek, idetartozó típusok:

1. Spontán kialakult pionír állományok, pionír fafajú állományokká átalakult erdők:
 - 1.1. Egykori és jelenlegi mocsaras területeken, lecsapolott lápokon, pangó vizes területeken spontán kialakult fűzesek és nyárasok.
 - 1.2. Patakok mentén kialakult pionír fűzesek, nyárasok.
 - 1.3. Tóparti fűzesek, nyárasok (ártér, elöntés nincs), felhagyott halastó medrében terjedő fűzes-nyáras.
 - 1.4. Horhosokban, vízmosásokban kialakuló puhafás (fűzes, nyáras) erdőfoltok.
 - 1.5. Mesterséges felszínek (gátak, hullámtörők, felhagyott bányák, meddőhányók) spontán elegyes vagy egyetlen puhafás (fűzek, nyárasok, nyír) állományai.
 - 1.6. Elsősorban csapadékosabb hegydombvidékeken előforduló, korábbi legelőkon, kaszálókon kialakuló, rezgő nyár, illetve nyír-rezgő nyár, esetleg nyír-mérgás éger vagy kecskefűz uralta erdőfoltok.
 - 1.7. Üde és félszáraz erdők rezgő nyáras, illetve rezgő nyáras-nyíres „konszociációi”, amennyiben az egyéb fafajok aránya nem éri el a 10%-ot.

1.8. A kb. 75%-nál több nyírt tartalmazó állományok (nyíresek), kialakulásuktól függetlenül – kivéve a nyírlápokot, nyíres tőzegmohalápokot [J1b].

1.9. Spontán égeresek nedves helyeken, mocsárréteken, magassásosban, ritkábban nagyobb folyó árterén.

1.10. Száraz homoki területek spontán és telepítés után „regenerálódó” (fehér-szürke) nyárasai, ha nem borókás-nyáras jellegűek.

1.11. A Délnyugat-Dunántúlon a pionír (spontán kialakult) erdeifenyvesek, ha ez az eredet még jól látható rajtuk, bármilyen jellegtelen is gyepszintjük.

2. Telepített puhafás erdők:

2.1. Vizes, nedves területekre, hullámtérre telepített fűzes, nyáras, többnyire jellegtelen gyepszintű erdők (látszanak a sorok).

2.2. Alföldi, többnyire nem ártéri és telepített fehér (és szürke) nyár állományok.

2.3. Rekultivált meddőhányók (egyéb területek) telepített puhafás (nyáras) állományai.

2.4. Telepített, elegyetlen, olykor magyar vagy magas kőrissel elegyes égeresek, amelyek jellegtelen üres gyepszintjük miatt égerligeretnek vagy égeres mocsárrétdőnek nem minősíthetők.

2.5. Jobb nemesnyárasok. Az állomány még őshonos lombos fának, azaz fekete nyárnak kinéző, vastag oldalágakat is fejlesztő fajtákból áll, idősebb – az átlagos átmérő nagyobb 50 cm-nél –, egyéb adventív fajt keveset tartalmaz, a gyepszintben található igényesebb, többnyire ligeterdei fajok. A fák – ma már – többnyire nem szabályos hálózatban találhatók.

Nem idetartozó típusok:

1. Rendszeres előntést kapó puhafás ártéri erdők [J4, J5].

2. Az 50%-nál több keményfát tartalmazó jellegtelen erdők [RC].

3. Homoki nyáras-borókások [M5].

4. Üde másodlagos cserjések (a fajok aránya 50% alatti) [P2a].

5. A nemesnyárasok nagy része (fiatalabb vagy jellegtelen gyepszintű vagy vékony oldalágú fajtákból álló, szabályos hálózatba ültetett állományok) [S2].

6. Nemesített fehér és fekete nyár ültetvények, ha a klonális eredet felismerhető: A fehér nyárnál szelektált fajta (Villafranca = I-58/57) és a fekete nyárnál szelektált fajta (Lébényi, Oslói) [S2].

7. A sorba ültetett, nemesített fehér fűz ültetvények (Bédai egyenes, Csertai, Pörbölyi, Veliki Bajar, I-1/59, Vitellina, Tristic, Chermesiana) [amennyiben ez felismerhető, S2, S3].

8. Az ármentett területek morotvái mellett levő pangóvízes területek – többnyire sekély állóvízzel borított, kissé tőzeges talajú és magassásos, olykor kifejezetten lápi aljnövényzetű – fűzesei. Ilyen állományok dombvidéki tájak kiszélesedő, félig pangóvízes völgyeiben is előfordulnak [J2].

Természetesség: Többnyire pionír vagy másodlagos jellegű élőhely. Természetességét így eredete, kora befolyásolja leginkább. A jelenlegi viszonyítási rendszer szerint – pionír eredetük miatt – természetességük általában kevésbé számít jónak.

5-ös: Ilyen nincs.

4-es: Jobb fajkészletű nyíresek, idős, sok holtfát tartalmazó spontán állományok – elsősorban patak menti füzesek, fehér esetleg rezgő nyárasok. Idegenhonos fajjal alig van (<5%) a területen.

3-as: Legalább középkorú, nemes nyáratok legfeljebb 20%-ig, egyéb adventív fajtát nem tartalmazó állományok.

2-es: Fiatal, jellegtelen gyepszintű állományok.

2-es: Adventív fajokkal elegyesebb állományok.

Regenerációs potenciál: Amennyiben regenerációnak a spontán puhafás állományok kialakulását (viszszalaakulását) tekintjük, akkor, ha az alkotó fajok terjedőképességéből, visszaszerző-képességéből indulunk ki, a legtöbb állományuk jól regenerálódik. Regenerációjuk üteméről és módjáról azonban ebben az esetben is csak sejtéseink vannak. A mocsaras helyek környékén, lecsapolt lápok területén kialakuló állományok gyakran állandósulni látszanak. Talán csak rendszeres, erőteljes bolygatások, pl. tüzek esetén csökken a kialakulásuk esélye.

Terjedőképes élőhelyek, sokszor gyorsan kialakulhatnak. Csak azt nem tudjuk biztosan, mikor lehet erre számítani, és milyen sebességgel. Zavartalan vagy csak időszakosan zavart (öt évnél ritkábban) nedves vagy üde gyepek, cserjések esetében, ha a propagulumforrástól való távolság nem nagy (néhány km-es körzet erdő jellegű faállományai) a regeneráció (kialakulás) lehetőségét jónak feltételezzük. Ahol a spontán erdősülés esélye kicsi, pl. szárazabb éghajlati körülmények között (Alföld, dombvidékek egy része) vagy rendszeresen bolygatott élőhelyeken, ott kialakulásuk lassú.

Jó vízellátottságú, kis kiterjedésű felhagyott szántókon, ahol a propagulumforrástól való távolság nem nagy (néhány kilométeres körzet erdő jellegű faállományai), szintén viszonylag jók lehetnek a kialakulás esélyei. Kisebb a regenerációs képesség időszakos (öt évnél ritkább) zavarásnak kitett és nagy kiterjedésű felhagyott szántókon. Ahol a spontán erdősülés esélye kicsi, ott felhagyott szántókon is csak nehezen alakul ki.

Irodalom: Bartha 1997b, Bartha & Rédei 1997, Bauer & Márkus 2008, Juhász 2006, Kovács 1998, Seregélyes 1997f, Szmorad 1997d, Tímár 2002

Böloni János, Bartha Dénes, Rédei Tamás, Tímár Gábor, Szmorad Ferenc, Kun András, Molnár Zsolt, Juhász Magdolna, Bodonczai László, Nagy József, Bauer Norbert, Fogarasi Péter

RC – Őshonos fafajú keményfás jellegtelen erdők

Uncharacteristic hardwood forests and plantations

Natura 2000: –

Cönotaxonok: –

Definíció: Olyan kemény fajú, hazánkban őshonos fajok uralta, többnyire elegyetlen, erdei lágyszárúakban szegényes erdők gyűjtőcsoportja, amelyek más csoportba [J-N-ig] nem sorolhatók be biztosan. Leggyakoribb fajaik a cser- és kocsányos tölgy (*Quercus cerris*, *Q. robur*), a magas és magyar kóris (*Fraxinus excelsior*, *F. angustifolia* subsp. *danubialis*). Ide soroljuk az adott tájban nem, de hazánkban őshonos fajok állományait is. Lehetnek gyepeken, felhagyott szántókon spontán kialakult, akár több fajból álló állományok, jelentősen átalakított fajösszetételű, illetve bizonytalan származású jellegtelen erdők vagy – többnyire másodlagosan – fátlan területekre telepített faállományok. Rögzítendő minimális kiterjedésük 1000 m², záródásuk 50%. A nem őshonos fajok aránya max. 50%.

Termőhely: Igen változatos termőhelyi körülmények között, szinte bárhol megjelenhetnek, az Alfóldektől a középhegységekig. A spontán állományok korábbi erdők helyén kialakított másodlagos gyepek, szántók újraerdősödésével jönnek létre, valamilyen erdőnek megfelelő termőhelyen (éghajlaton és talajon). Szintén erdőnek megfelelő termőhelyen található a jelentősen átalakított, megváltoztatott faji összetételű állományok, de itt az erdőborítás (illetve a faállomány borítása) időben többé-kevésbé folyamatos volt. Telepített faállományt szinte bárhol lehet létesíteni, ahol a fák életfeltételei még megfelelőek, és előtte – legálább időszakosan – az erdőborítás szünetelt.

Állománykép: Többnyire nem túl változatos szerkezetű, elegyetlen faállományok, de ritkábban változatosak is lehetnek (főleg az átalakulóban lévők és a spontán települtek). A telepített állományok záródása a termőhely minőségétől is függ (talajhibák, tápanyaghiány, lecsupaszított termőréteg esetén kiritkult, fátlan foltok is előfordulhatnak). Az erdőtelepítés ténye miatt az állományalkotó fajjal valamennyi egyede mag eredetű, sorokba ültetett (bár ez nem minden esetben, illetve időpontban látszik). Az elegyfák többnyire hiányoznak, az erdősítésnél csak az állományalkotó fajtát telepítik, idővel néhány elegyfa szálanként megjelenhet. Gyakori, hogy az erdők szélén